

СВИДЛО

Ганна Ігорівна
annanaimova84@mail.ru

УДК 37.005.33

НАУМОВ

Ігор Григорович
kh2@kh.ukrstat.gov.uaФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК
СКЛАДОВА СТАНОВЛЕННЯ
АВТОНОМНОСТІ УНІВЕРСИТЕТІВHIGHER EDUCATION FUNDING AS A
PART OF ESTABLISHMENT
AUTONOMY UNIVERSITIESзаступник начальника
Головного управління
статистики у Харківській
області, Головне управління
статистики у Харківській
областік.е.н., викладач кафедри
статистики та економічного
прогнозування, Харківський
національний економічний
університет імені Семена
Кузнеця

В статті розглянуто основні тенденції державних видатків на освіту та її підгалузі у Великобританії, Франції, США та Україні. Проаналізовано структуру видатків Зведеного бюджету України та виокремлено ряд пріоритетних завдань, вирішення яких забезпечить ефективне впровадження автономності університетів.

В статье рассмотрены основные тенденции государственных затрат на образование и ее подотрасли в Великобритании, Франции, США и Украине. Проанализировано структуру затрат Сводного бюджета Украины и выделено ряд приоритетных задач, решение которых обеспечит эффективное внедрение автономности университетов.

The article examines the main trends in public spending on education and its sub-sectors in the UK, France, USA and Ukraine. The structure of Consolidated Budget of Ukraine is considered and a number of priority tasks which will ensure the effective implementation of the autonomy of universities is singled out.

Ключові слова: фінансування, автономність, освіта, вища освіта, державні витрати на освіту

Ключевые слова: финансирование, автономность, образование, высшее образование, государственные затраты на образование

Keywords: funding, autonomy, education, higher education, public expenditure on education

ВСТУП

В сучасних умовах розвитку держави та суспільства виникає гостра потреба у наданні конкурентних переваг випускникам вищих навчальних закладів України, які дадуть їм можливість бути рівноправними учасниками міжнародного ринку вакансій. Дана потреба може бути задоволена за умов створення конкурентоздатної системи освіти, яка повинна ґрунтуватися на принципах єдності стандартів академічних кваліфікацій та національних стандартів якості освіти України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Проблеми впровадження автономності у вищих навчальних закладах розглянуті у працях таких вчених: В. Виноградової, О. Гарашук, А. Здишук, А. Кольт, В. Сафонової та ін. Однак дискусійним залишаються питання щодо прав та обов'язків вищих навчальних закладів у сфері самоврядування та фінансування.

МЕТА РОБОТИ полягає в аналізі досвіду розподілу державних видатків на освіту провідних країн світу та визначенні перспективи розвитку вищих навчальних закладів України на засадах автономності.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, статистична інформація Державної служби статистики та дані статистичного інституту ЮНЕСКО.

При проведенні дослідження використано методи динамічного аналізу, порівняння та узагальнення результатів.

РЕЗУЛЬТАТИ

Основним кроком у процесі модернізації та розвитку вітчизняної вищої школи є прийняття Закону України «Про вищу освіту», основні положення якого спрямовані на університетську автономність. Згідно вище зазначеного Закону університети мають наступні права рис. 1 [1].

Рис. 1. Права вищих навчальних закладів згідно Закону України «Про вищу освіту»

Отже, побудова національних принципів автономності та самоврядування в Україні сприятиме:

реалізації курсу України на європейську інтеграцію;

підвищенню якості підготовки фахівців, їх конкурентоспроможності та відповідальності перед суспільством;

підвищенню стандартів інтелектуальної творчості; реальному зв'язку академічної та університетської науки.

При набутті незалежності вищої школи від державних органів влади, доцільно здійснити аналіз зміни фінансової складової даного процесу, при

цьому не зменшуючи значимість інших принципів автономності.

В сучасних умовах розвитку економіки країн світу спостерігаються значні зміни у перерозподілі державних коштів на витрати у різні сфери їх господарської діяльності. Це пов'язано з тим, що країни світу знаходяться у складних умовах функціонування, які потребують визначення пріоритетних та стратегічних сфер фінансування.

Для аналізу державних витрат на освіту та вищу освіту, слід дослідити зміну їх відсотку у ВВП країн світу. Це дасть можливість зрозуміти, як характер фінансування освітніх закладів впливає на автономність університетів та здатність виконувати свої інституціональні завдання (табл. 1).

Таблиця 1

Середньорічні темпи зростання державних видатків на освіту ВВП країн світу [21]*

Країни світу	Середньорічні темпи зростання державних видатків на освіту, %	Середньорічні темпи зростання державних видатків на вищу освіту, %
Великобританія	102,43	103,2
Франція	99,8	101,8
США	100,62	100,57
Україна	103,99	104,1

*Примітка: середні темпи зростання для Великобританії та США розраховані за 1999 – 2011 рр., для Франції та України за 1999 – 2012 рр.

Аналіз середньорічних темпів зростання дає можливість виявити загальну тенденцію зміни державних видатків на вищу освіту та освіту в цілому. Спостерігається загальне зростання видатків на вищу освіту при більш повільних темпах зростання по освіті в цілому.

Для детального аналізу державних витрат на освіту слід проаналізувати, частку державних витрат

на дошкільну, початкову та середню освіту за країнами, що аналізуються (рис. 2).

Світовий досвід розподілу державних витрат на підгалузі освіти ведучих країн дозволить виявити їх основні тенденції, які відбувалися при становленні реформуванні системи фінансування освіти (рис. 2).

Примітка:
 середня питома вага витратів на освіту Великобританії, Франції, США розрахована за 1999 – 2011 рр.
 середня питома вага витратів на освіту України розрахована за 2011 – 2012 рр.

Рис. 2. Середня питома вага витратів на дошкільну, початкову, середню та вищу освіту у загальних витратах на освіту [побудовано на основі даних джерела [2]]

Аналіз даних рис. 2 показав, що у Великобританії, Франції та США найбільша питома вага державних витратів на середню освіту складає 46,67 %, 47,37 % та 33,3 % відповідно, в Україні даний показник декілька нижчий – 28,67%. Найбільша питома вага державних витратів на вищу освіту в Україні – 29,4 %, при тому, що у Великобританії – 18,69 %, Франції – 20,52 % та США – 23,23%. На дошкільну та початкову освіту за країнами, що аналізуються припадає менша частка у загальних витратах на освіту.

Розподіл державних витратів на дошкільну, початкову, середню та вищу освіти у країнах, що

аналізуються пов'язаний, по-перше, з історичними факторами, наприклад, в Україні ще частково збереглася радянська система розподілу витрат. По-друге, економічні фактори, тобто розвиток національного виробництва країни потребує кваліфікованих робітників та спеціалістів, що, в свою чергу, формує попит на висококваліфікованих керівників. Отже, у розвинених країнах світу розвиток економіки корегує потреби в спеціалістах різних ступенів кваліфікації.

Загальні витрати на освіту за країнами наведені на рис. 3.

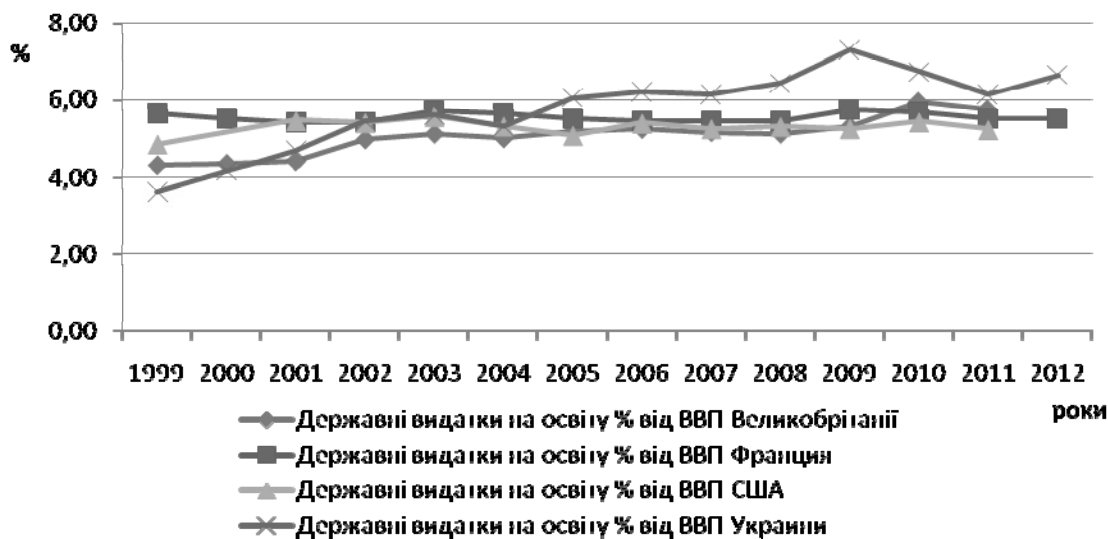

Рис. 3. Державні витрати на освіту % від ВВП Великобританії, Франції, США та України [побудовано на основі даних джерела [2]]

Отже, виходячи з даних рис. 3 можна зробити наступні висновки, що державні видатки на освіту за 1999 – 2003 рр. у Великобританії, Франції, США та Україні збільшувалися на 18,7, 1,2, 14,8 й 54,8 % відповідно. У 2004 р. спостерігається зниження зазначеного показника за всіма країнами, що аналізуються у порівнянні з 2003 р. на 2,2, 1,4, 4,6 та

5,2 % відповідно. Неоднозначні тенденції державних видатків на освіту у % від ВВП можна виявити, як у Великобританії, Франції, США, так і Україні. При цьому, за досліджуваний період державні видатки на вищу освіту також збільшилися на 16,1 %, 17,17 %, 14,96 % та 29,1% відповідно (рис. 4).

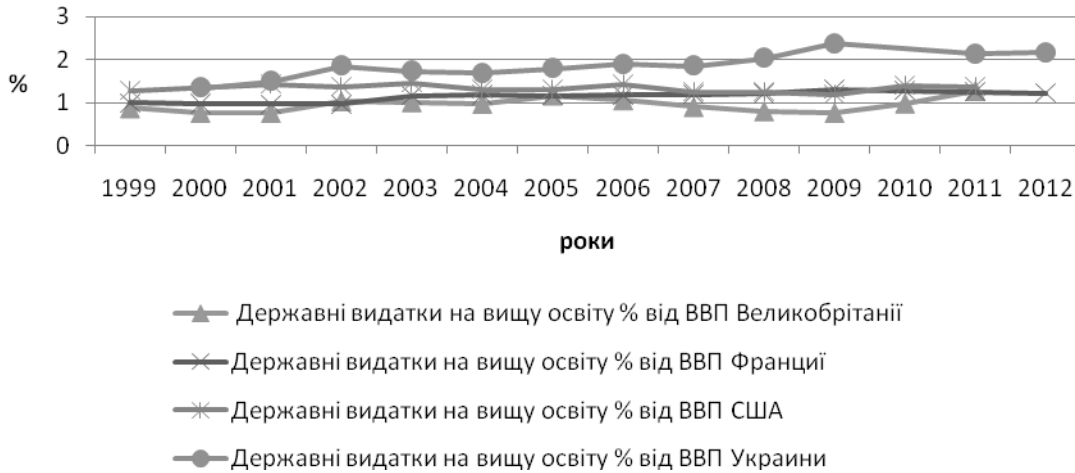

Рис. 4. Державні видатки на вищу освіту % від ВВП Великобританії, Франції, США та України (побудовано на основі даних джерела [2])

Зниження видатків на вищу освіту у 2004 р. порівняно з 2003 р., також, спостерігається у Великобританії на 4 %, США – 11% та Україні – 2,9%, однак, у Франції збільшення на 1,7 %. За 2004 – 2006 рр. державні витрати на освіту в цілому та вищу освіту поступово зростали в середньому щорічно у Великобританії на 4 %, США – 4 %, Україні – 6 %.

У Великобританії та США за 2006 – 2009 рр. спостерігається зниження державних видатків на вищу освіту, у той час, як в Україні зростання цього показника відбулося майже в 1,3 рази, ця зміна пояснюється високими темпами зростання рівня інфляції у даний проміжок часу, що в свою чергу, потребує залучення додаткової грошової маси в економіку країни. Державне фінансування освіти в цілому та вищої освіти у Франції має сталі тенденції

розвитку, що є відображення стабільного функціонування економіки країни. Таким чином, в цілому спостерігається загальна тенденція до зростання державних видатків на освіту та вищу освіту за країнами, що досліджуються.

Перевищення обсягів фінансування сфери надання освітніх послуг в Україні порівняно з країнами Європейського Союзу та США пояснюється тим, що в країні переважає кількість державних (національних) вищих навчальних закладів і необхідністю забезпечення їх державними замовленнями.

Отже, в Україні спостерігається диспропорція у розподілі державних видатків на освіту. Так, у табл. 2 наведені дані про структуру видатків Зведеного бюджету України на освіту.

Таблиця 2

Структуру видатків Зведеного бюджету України на освіту за 2007 – 2014 рр. [3]

Підгалузь освіти	Середньорічний темп зростання	Роки							
		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Дошкільна	103,26	11,9	11,8	12,5	12,8	13,7	14,4	14,8	14,9
Загальна середня	99,93	42,5	4,7	41,4	41,2	40,8	41,8	41,9	42,3
Професійно-технічна	99,52	6,0	6,1	6,2	6,4	6,2	5,9	6,0	5,8
Вища	99,95	28,6	30,4	31,4	31,3	30,9	28,9	28,4	28,5

Аналіз структури видатків Зведеного бюджету України на освіту показав, найбільшу питому вагу за 2007 – 2014 рр. мали видатки на загальну середню освіту, найменшу частку – видатки на професійно-технічну освіту. В середньому за досліджуваний період щорічно видатки на дошкільну освіту збільшувалися на 3,26 %, на загально середню, професійно-технічну та вищу освіти майже не

змінювались, середньорічний темп приросту склав – 0,07 %, – 0,48 % та – 0,05 % відповідно.

ВИСНОВОК

Вивчення структури Зведеного бюджету України на освіту підтверджує висновки, що були зроблені на основі аналізу даних статистичного інституту ЮНЕСКО. В Україні найменшу частку загальних витрат на освіту займають видатки на професійно-

технічну освіту при зниженні кількості учнів у цих навчальних закладах, питома вага видатків на вищу освіту, також, поступово зменшується. Це, перш за все, є свідомством того, що в сучасних реаліях спостерігається тенденція до скорочення виробництва національного продукту і, як наслідок, виникає проблема у працевлаштуванні фахівців різних ступенів кваліфікації. Диспропорції на ринку праці України пов'язані з незбалансованою політикою держави у сфері освіти. Отже, освіта повинна мати попит у суспільстві. Таким чином, з вище наведеного, можна окреслити ряд важливих завдань, що постають перед державними органами влади:

необхідність удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази;

удосконалення механізмів розподілу державних коштів за пріоритетними напрямками які актуальні у певний бюджетний рік;

забезпечення моніторингу ринку праці України, що дасть можливість планувати обсяги та напрями підготовки фахівців різних ступенів кваліфікації;

розробка ефективного механізму фінансового забезпечення закладів освіти, що передбачає фінансування за рахунок коштів як державних та місцевих бюджетів, так і з залученням альтернативних джерел фінансування.

Таким чином, вирішення поставлених завдань забезпечить розподіл державних коштів за пріоритетними напрямками з урахуванням рейтингу навчальних закладів та якості підготовки в них фахівців.

Список використаних джерел

1. Закону України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page2>

2. Дані статистичного інституту ЮНЕСКО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://data.uis.unesco.org/Index.aspx?DataSetCode=EDULIT_DS&popupcustomise=true&lang=en

3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>